

Vlaams
Parlement

ingediend op **61-H** (2015-2016) – Nr. 1
17 juni 2016 (2015-2016)

Advies

van de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

aan de Commissie voor de opvolging
van het klimaatbeleid in Vlaanderen

Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw

Paviljoenstraat 9 • 1030 Brussel • T 0032 2 211 55 00 • F 0032 2 211 56 00
RPR Brussel BE 0451 857 573 • BIC GKCCBEBB • IBAN BE 10 0910 1156 9604
info@vvsg.be • www.vvsg.be

Lokaal klimaatbeleid. Advies aan de Klimaatcommissie van het Vlaams Parlement

juni 2016 -

Dit document kon niet meer tijdig opgenomen worden in de politieke besluitvorming van de VVSG-bestuursorganen. Het is een synthese van inzichten op basis van een bevraging bij de VVSG-leden eind mei begin juni 2016.

Korte samenvatting

- De steden en gemeenten (hierna: 'gemeenten') zien hun rol in het klimaatbeleid overwegend als zeer belangrijk en zelfs cruciaal.
Maar de Vlaamse (en federale en Europese) overheid moet de grote fiscale en normerende hefboomen scheppen waarvan lokaal beleid het complement kan zijn.
- De klimaatneutrale gemeente houdt in dat de activiteiten op het grondgebied van de gemeente netto geen CO₂-equivalente uitstoot meer leveren, en in bredere zin ook dat de gemeente aangepast is aan grotere watertoestroom en hittegolven.
- Volgende zaken kunnen gemeenten helpen in hun klimaatbeleid:
 - een expertisepplatform voor en door gemeenten.
 - méér data ter beschikking en méér op maat van elke gemeente, met CO₂-berekeningstools, een dashboard en benchmark.
 - de ontzorgingsrol van gemeenten erkennen en vergoeden.
 - professionele trajectbegeleiding voor diverse klimaatacties van gemeenten
 - aanpassing van wetgeving, onder meer om lokale hernieuwbare energie(systemen) voluit mogelijk te maken.
 - een op CO₂-reductie gerichte impulssubsidie voor gemeenten.
 - private middelen mobiliseren via rollende fondsen op een stevig Vlaams niveau.
 - een doordachte, langdurige Vlaamse communicatiecampagne.

1 Hoe ziet de VVSG de rol van het lokale niveau in het uitvoeren van een klimaatbeleid?

1.1 Lokale besturen cruciaal in de transitie

De steden en gemeenten (hierna: 'gemeenten') zien hun rol in het klimaatbeleid overwegend als zeer belangrijk en zelfs cruciaal. Zij zijn het meest burgers nabij bestuur, lokaal gebeurt het, worden abstractere normen en beleidsintenties omgezet en geïnitieerd in concrete projecten en realisaties. En meer dan in welk ander bestuur heeft de Vlaming vertrouwen in zijn lokaal bestuur. Daarom spelen gemeenten een belangrijke rol in het sensibiliseren, mobiliseren, ontzorgen en begeleiden van de bevolking.

Dat omvat:

- meest prominent: de voorbeeldfunctie, consequent hoge klimaatstandaarden hanteren in de eigen werking, de eigen gebouwen en voertuigenvloot. En dat zichtbaar maken. Dat ook aanjagen in bv. de sociale huisvestingsmaatschappij.
- informeren, inspireren, goede voorbeelden in de gemeente in de kijker zetten
- betrekken van inwoners, verenigingen, bedrijven, kleinhandel, landbouw... Lokale en/of regionale netwerken aanspreken of tot stand brengen; uitwisseling bevorderen, experimenteerruimte geven. Een enthousiasmerend verhaal opzetten.
- doelgroepgericht samenwerken met en ondersteunen van scholen, bedrijven, organisaties, syndici, verenigingen van medeëigenaars, enz.
- ondersteunen en ontzorgen, pro-actief en op maat mensen bijstaan bij de transitie naar minder CO₂-uitstoot. Premies invoeren. Faciliteren van investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie.
- klimaatdoelstellingen integreren in lokale beleids- en projectbeslissingen over mobiliteit, wonen, ruimtelijke ordening, waterbeheer, enz. Hierbij bestaande budgetten klimaatgericht heroriënteren.
- een sterke regierol opnemen, met name inzake mobiliteit en wonen de rode draad van klimaatbeleid aanjagen.
- intern alle diensten doen meewerken. Intergemeentelijk samenwerken, om bestuurskrachtiger te staan (bv. technische competentie) en omdat mobiliteit, waterbeheer e.a. afstemming tussen gemeenten vereist.
- beleidsdoelstellingen van centrale overheden lokaal vertalen;
- In 't bijzonder vooroplopende gemeenten zien zichzelf als actieve voortrekkers en innovators in het klimaatbeleid. Ze wensen dat Vlaanderen zichzelf en de klimaatrelevante sectoren stevige ambities en een duidelijk tijdspad met tussentijdse doelstellingen stelt. Ze wensen te opereren binnen dat kader, maar zonder verdere eenzijdige sturing vanuit Vlaanderen naar hen toe, met voldoende lokale beleidsruimte om creatief voorop te lopen.

Gemeenten bepalen deels zelf of zij al die rollen willen opnemen en hoever zij er in willen gaan. Veel gemeenten vinden het al mooi als zij de 'nieuwe, strengere' normen naleven, andere gemeenten willen verder gaan en de toekomst wijzen met bv. performanter E-peil van gebouwen, snellere afbouw of elektrificatie van het eigen voertuigenpark, ambitieuzer investeren in hernieuwbare energie waarvan de lokale gemeenschap de baten geniet.

Slechts heel beperkt vindt een lokaal bestuurder dat klimaatbeleid geen lokale taak is, dat enkel de centrale overheden dat op zich moeten nemen.

1.2 Geen alibi voor tekortschietend beleid bij centrale overheden (Vlaams, federaal, Europees)

Lokaal klimaatbeleid kan niet zonder centrale hefboomen. De centrale Vlaamse en federale (en Europese) overheden moeten de grote fiscale en normerende hefboomen scheppen waarvan lokaal beleid het complement kan zijn, met het oog op quasi klimaatneutraliteit tegen 2050. Nogal wat lokale stemmen vinden dat een en ander hier te wensen overlaat, onder meer vernoemend de energieproductie, het openbaar vervoer, de woonfiscaliteit, afstemming van energie- en woonbeleid, de verhoudingen in het bevorderen van automobilititeit dan wel andere verplaatsingsmodi via fiscaliteit en infrastructuur, creëren van vlotte intermodaliteit. Zélf een consequent Vlaams (en federaal) klimaatbeleid voeren is meteen de eerste grote ondersteuning voor lokaal klimaatbeleid.

2 Hoe moet een klimaatneutrale stad / gemeente er volgens de VVSG uitzien?

De klimaatneutrale gemeente komt er in essentie op neer dat de activiteiten op het grondgebied van de gemeente netto geen CO₂-equivalente uitstoot meer leveren, en in bredere zin ook dat de gemeente aangepast is aan grotere watertoestroom en hittegolven (adaptatie).

Hoe dit zal gebeuren en hoe de lokale omgeving er zal uitzien valt niet zomaar te voorspellen. Niettemin, blijkens beschrijvingen die VVSG-leden hiervan geven, kenmerkt de klimaatneutrale gemeente van de toekomst (en die van het heden in aanzet), zich door:

- een transparant, vlot verbonden multimodaal mobiliteitssysteem. Daarvan maken allicht deel uit: een performant openbaar/collectief vervoer op hernieuwbare energie, klimaatneutrale verbindingen van dorpskernen naar economische en andere knooppunten, en omgekeerd vanuit stedelijke kernen naar grotere groene gebieden.
- de fiets als volwaardig en veelgebruikt vervoermiddel;
- een fel verminderd privaat autogebruik¹
- afwezigheid van fossiel aangedreven voertuigen, de voertuigen stoten geen broeikasgassen uit;
- een voorzieningenniveau dat het bovenstaande faciliteert: veilige fietsverbindingen, fietsenstallingen, laadinfrastructuur voor de nieuwe aandrijfstoffen (elektriciteit, waterstof ...), slimme technologische hulpmiddelen, enz.
- deze klimaatvriendelijke mobiliteit geldt niet alleen voor het personenvervoer, maar ook voor ander transport, inzonderheid de stadsdistributie;
- op zeldzame uitzonderingen na zijn alle gebouwen op het grondgebied van de gemeente minstens CO₂-neutraal, verwarmd en gekoeld met hernieuwbare energie;

¹ De opkomst van elektrische auto's zal de CO₂-uitstoot verminderen, maar de private auto blijft een groot verbruiker van ruimte en materialen, wat onrechtstreeks nog altijd een belangrijke CO₂-uitstoot vertegenwoordigt in vergelijking met bv. fietsen of deelauto's.

- sommige gemeenten of regio's zullen hierbij nastreven energie-onafhankelijk te zijn en te opteren voor zoveel mogelijk lokale, hernieuwbare energieproductie, met lokale energieopslag, met slimme technologie verbonden tot een lokaal en/of regionaal, zelfvoorzienend energiesysteem.
- afval wordt meegenomen in de CO2-balans. Afvalpreventie, hergebruik en recyclage scoren nog hoger dan nu. Producten zijn vervat in een kringlooeconomie.
- oordeelkundig groen (parken, groenstroken, groendaken, gevelgroen, laanbomen), water en wateropvang brengen verkoeling en vermijden wateroverlast. Ze vormen groene en blauwe linten.
- de ruimtelijke ordening faciliteert klimaatmitigatie en –adaptatie. Hetzelfde doet de inrichting en het beheer van de publieke ruimte via openbare werken (wegen, pleinen, parken, ...). Trefwoorden zijn o.a. kernversterking en verdichting (o.a. meer gemeenschappelijke of semipublieke tuinen en ruimtes), geringere behoefte aan verplaatsingen (hieraan helpen ook bv. thuiswerken, teleconferentie), verkorting van de verplaatsingsafstanden, dichter maar blijvend kwaliteitsvol wonen (bv. meer bouwlagen, samenhuizen ...), waterinfiltratie en –buffering (afbouw van verharding) ...
- producten (inzonderheid voedsel) maken méér deel uit van een lokale/regionale kringloop (lokale productie, korte keten)
- bezit/eigendom spelen wellicht minder een rol dan nu, ten voordele van deelsystemen en diensten i.p.v. productaankopen;
- bij elke zich daartoe lenende beleidsbeslissing of project is toetsing aan klimaatvereisten een gangbare, als gewoon ervaren reflex;
- het bestuur en de bevolking zien klimaatbeleid als de normale gang van zaken en ervaren dat veel van bovengenoemde zaken een verhoogde levenskwaliteit meebrengen, door propere lucht, minder lawaai, een gezondere leefomgeving, verhoogde kansen voor lokale producenten (bv. landbouw) en bedrijvigheid (bv. installatie en onderhoud van lokale energiesystemen, renovatie ...), minder lokale afhankelijkheid van externe factoren en mondiale marktstrubbelingen, een ietwat veiliger mondiale omgeving (minder geopolitieke spanning rond olie, grondstoffen, klimaatvluchtelingen ...), enz.

Verder passen onder meer volgende bedenkingen:

- Wannéér zal die klimaatneutraliteit bereikt worden? en in welke mate? Zo bv. is de omschakeling van een sterk verouderd woningpatrimonium een enorme uitdaging en zal het voor individuele gebouwen wellicht niet altijd zinvol zijn tot 100% CO2-neutraliteit te komen; ook de moeilijke keuze tussen renoveren dan wel slopen en nieuwbouw speelt hier.
- Onzeker is of en wanneer lokaal ook volgende zaken zullen (kunnen) worden meegenomen in de CO2-balans: de 'CO2-inhoud' van producten (grondstoffenontginning, productie, transport), van voedsel (bv. van vlees naar plantaardig), ...
- Sommige gemeenten leggen meer dan andere de nadruk op individuele energie-onafhankelijkheid van gezinnen (bv. via warmtepompen), andere kiezen sneller voor bv. collectieve verwarmingssystemen (bv. warmtenet). Beide voorkeuren zijn legitiem en geen ervan dient centraal beleidsmatig opgedrongen te worden.

- Technisch gezien valt misschien niet onder klimaatneutraliteit, maar beleidsmatig is het er een essentieel onderdeel van: bewaken van sociale rechtvaardigheid, rechtvaardige verdeling van de inspanningen en baten van klimaatbeleid.
- CO2-reductie mag geen fetish zijn die blind maakt voor andere maatschappelijke, economische en ecologische doelen. En mooie CO2-verminderende maatregelen op korte termijn, zijn niet altijd de beste CO2-maatregelen op lange termijn. Het is goed dat niet te framen als tegenstellingen maar als bekommernissen die we vanaf het begin samen moeten meenemen tot een win-win op lange termijn.

Zo bv. is elektrificatie van auto's een lokale CO2-reductie, maar met misschien nog CO2-uitstoot bij de elektriciteitsproductie, en evenveel elektrische auto's zorgen op zich niet voor minder verkeersveiligheid of minder files. Anderzijds zal op termijn alle elektriciteitsproductie CO2-neutraal zijn en wordt de batterij van de e-auto een handig radertje in lokale energiesystemen. En wie kan uitsluiten dat de zelfsturende auto ooit veiliger wordt dan de mensgestuurde fiets? Maar dan nog blijft dat auto's zeer veel grondstoffen en ruimte opsorpen, zeker als ze niet gedeeld worden. Slotsom: elektrificatie is OK, maar laten we die omslag gebruiken om te komen tot *minder* (private) auto's en tot slimme lokale energiesystemen.

3 Wat kan de lokale besturen helpen in hun klimaatbeleid?

Wie ermee instemt dat de klimaatverandering "the defining issue of our century" is, en dat lokale besturen daarin een cruciale rol hebben, kan diezelfde lokale besturen niet zomaar aan hun lot overlaten of er een ondersteuning aan bieden die marginaal lijkt binnen het geheel van de Vlaamse begroting. Nogal wat lokale stemmen hebben de indruk dat aan de 'cruciale rol van de gemeenten' vooral lippendienst wordt bewezen. Een stevige stuwing van de lokale klimaatdynamiek dringt zich op. Een grote meerderheid van gemeenten ondertekende het Burgemeestersconvenant, maar die rijzende lokale dynamiek en actiebereidheid dreigt lood in de vleugels te krijgen als er geen hulp komt bij de uitvoering.

Samengevat:

- een expertiseplatform voor en door gemeenten.
- data ter beschikking op maat van elke gemeente, met CO2-berekeningstools, een dashboard en benchmark.
- de ontzorgingsrol van gemeenten erkend en vergoed.
- professionele trajectbegeleiding voor gemeenten.
- aanpassing van wetgeving, onder meer om lokale hernieuwbare energie(systemen) voluit mogelijk te maken.
- een op CO2-reductie gerichte impulssubsidie voor gemeenten.
- mobiliseer private middelen via rollende fondsen op een stevig Vlaams niveau.
- een doordachte, langdurige communicatiecampagne.

3.1 Expertiseplatform. Zorg voor een sterk platform voor en door gemeenten, voor vergaren, uitwisselen en verder verspreiden van kennis, ervaringen en beleidsaanbevelingen, in dialoog met andere actoren

We zien door de bomen het bos niet meer, en door het bos de bomen niet meer, geregeld hoort de VVSG dergelijke verzuchting van haar leden. Er bloeit veel in Vlaamse gemeenten, de ene heeft weet van beleidsmaatregel zus en praktijkvoorbeeld zo, de andere van voorbeeld y en nieuw regeringsbesluit z, maar te weinig dringt dat alles overal door, ondanks of zelfs door de veelheid aan instanties die informatie op de gemeenten afvuren, niet altijd gespeend van eigenbelang. Groot is de vraag naar onderlinge uitwisseling van kennis en ervaringen.

Hierop kan ingezet worden vanuit regionale samenwerkingsverbanden van samenwerkende gemeenten (in 't bijzonder streekintercommunales) en vanuit provincies. Maar de kennisopbouw en -uitwisseling moet ook georganiseerd worden op een niveau dat deze territoriale beperkingen overstijgt en telkens meteen alle gemeenten kan aanspreken, of voorlopers uit heel Vlaanderen kan groeperen rond specifieke thema's om intensief te werken aan versnelde vooruitgang op specifieke terreinen en daarover beleidsaanbevelingen te doen.

De VVSG heeft hier zelf de afgelopen jaren al op ingezet, maar wenst dit krachtig te versterken. Zij richtte in 2012 het Vlaams Netwerk Burgemeestersconvenant op, organiseert tweejaarlijks een druk bijgewoonde Energie- en Klimaatdag voor Lokale Besturen, bracht diverse publicaties uit, bericht in haar periodieken over tal van praktijkvoorbeelden, enz.

Kenmerken van dit expertiseplatform:

- Voor en door gemeenten. Een aanpak waarbij gemeenten zelf aan het stuur zitten, de vragen en problemen in de eerste plaats vanuit gemeentelijke invalshoek bekeken worden.
- Krachtige werking met voorlopers. Voorlopers gaan een traject aan rond een specifiek thema of probleemstelling, gericht op concrete realisaties. Externe expertise helpt hen daarbij en kan dankzij een expertenbudget snel en op maat ingezet worden. De partijen in het traject delen voortdurend hun vooruitgang, waarna de verworven kennis ook wordt samengevat en aangedragen in het forum van voorlopers.
- De thema's worden gekozen uit wat de gemeenten zelf het meest bezighoudt, of dat nu collectieve renovatie is, energieprestatiecontracten, windmolens, warmtenetten, elektrische laadpalen, financiële investeringsmodellen, sociale innovatie, communicatiestrategieën, een smart city aanpak van klimaatthema's, hoe in de omgevingsvergunning rekening houden met klimaat, of enig ander thema.
- Een sterk Vlaams energie- en klimaat-kenniscentrum als hoofdpartner. Op de eerste plaats wordt hier gedacht aan het Vlaams technologisch kenniscentrum VITO/Energyville.
- Er is dialoog en samenwerking met andere overheden, met kenniscentra, met private partners. In het bijzonder ook met het elders in deze nota vermelde interbestuurlijk overleg.
- Een vlot raadpleegbare, interactieve praktijkendatabank met voorbeelden van lokale praktijken, bestekken, draaiboeken ...

- Snelle doorstroming van de bevindingen naar de hele groep van Vlaamse gemeenten.
- Geen overlap met maar samenwerking met bestaande initiatieven, bv. provinciale steunpunten duurzaam wonen en bouwen.
- Partners moeten bereid zijn echt kennis te delen.
- Ook de ambitie hebben om opportuniteiten te detecteren om over heel Vlaanderen met meerdere (lokale en/of andere) overheden in te tekenen op Europese subsidies.
- Het expertiseplatform leidt ook tot het signaleren van wettelijke en andere belemmeringen, het aanreiken van beleidsaanbevelingen.

Bedenking hierbij nog

- Het schoentje knelt ook bij het overnemen van een goed voorbeeld van een ander lokaal bestuur. Het eens algemeen vernemen wat en hoe men het daar heeft aangepakt, is niet altijd voldoende, een andere gemeente wil dan graag nogal nabije begeleiding. Maar de innoverende gemeente kan haar personeel daar moeilijk herhaaldelijk voor vrijmaken.

een lokale stem:

"een helpdesk rond expertise en ondersteuningsmogelijkheden: op heden zijn er veel verschillende instanties en organisaties die tips&trics verdelen en eventuele ondersteuning bieden. Je kan echter door het bos de bomen niet meer zien, waardoor de efficiëntie van dergelijke organisaties verloren gaat. Denk hierbij ook aan de vele nieuwsbrieven en infomails. Een overkoepelende helpdesk of overkoepelende organisatie om dergelijke initiatieven te bundelen lijkt me een goeie start".

3.2 Data. Verzamel data en stel ze ter beschikking op maat van elke gemeente, organiseer een dashboard en benchmark, verleen berekeningstools over de CO2-impact van maatregelen, integreer met lokale data en beleid

De Vlaamse overheid heeft ervoor gezorgd dat elke gemeente de CO2-uitstootcijfers m.b.t. haar grondgebied kan vinden op www.lokalestatistieken.be. Dit was destijds een belangrijke verzoeking vanuit het Vlaams Netwerk Burgemeestersconvenant. De gemeenten waarderen dit Vlaamse aanbod.

Er is evenwel méér nodig:

- optimaliseer de door Vlaanderen ter beschikking gestelde CO2-inventarisgegevens. Die blijken namelijk nog onvoldoende bruikbaar om de echte voortgang en de impact van genomen maatregelen te tonen.
- maak die voortgang eenvoudig af te lezen, met ook voor beleids mensen en leken (bevolking!) begrijpelijke dashboards (hoe CO2-neutraal is onze gemeente? hoever staan we t.a.v. ons potentieel en onze doelstelling?), opvolging en rapportage. Integreer in het dashboard de belangrijkste aspecten met impact op de klimaatstatus van de lokale overheid, zodat ze gericht keuzes kan maken met zo hoog mogelijke CO2-impact. Daarin ook qua eigen patrimonium, eigen wagenpark, openbare verlichting de investeringen en voortgang eenvoudig kunnen volgen.
- maak dat we de eigen gemeente kunnen vergelijken met een benchmark van andere, gelijkaardige gemeenten;

- reik instrumenten aan om de CO2-impact van bepaalde maatregelen te kennen of te kunnen berekenen. Dit is voor sommige gemeenten tegen betaling gebeurd, maar waarom zouden alle gemeenten die knowhow apart moeten inkopen?
- zorg dat alle gemeenten kunnen beschikken over nog andere basisgegevens (cijferreeksen en/of zoveel mogelijk ook naar digitale kaarten vertaalde, voldoende fijnmazige gegevens) die gefundeerde beleidskeuzes vergemakkelijken (bv. warmtekaarten, zonnekaarten, kaarten hernieuwbare energie-potentieel, oppervlakte verharding, enz.).
- vermijd hiermee dat individuele gemeenten elk veel geld moeten uitgeven aan ontwikkeling van eigen instrumenten, of dat Vlaamse instrumenten ontwikkeld worden zonder oog voor lokale noden. Zo bv. willen gemeenten dat bij de lopende initiatieven aangaande 'ruimtelijke energieplanning' de toepasbaarheid van de ontwikkelde instrumenten zoveel mogelijk wordt afgestemd op de lokale noden. We denken aan o.a. de Dynamische EnergieAtlas van VITO, de Warmtekaart Vlaanderen, het project Terra (energie- en patrimoniumregister voor overheden in Vlaanderen), ... Met deze instrumenten, mits ze zijn aangepast op maat van lokale besturen, kunnen we op een eenvoudige wijze en snel een groot aantal alternatieven van hernieuwbare energie op hun haalbaarheid en wenselijkheid toetsen.
- als lokaal een handig basisinstrument ontwikkeld werd, zorg er dan voor dat die aan alle Vlaamse gemeenten ten goede komt (bv. Gentse Check-je-huis).
- het datagebruik dient duidelijke beleidsdoelstellingen. Vermeende privacy-bezwaren dienen in functie van die belangrijke maatschappelijke doelstellingen doorgesproken en opgelost te worden.
- eens een en ander ter beschikking is, zorg telkens voor vorming en begeleiding in het gebruik ervan.
- maak verder werk van de geplande woningpas (als uitbreiding op EPC), die nu al een geschikt sluitstuk zou vormen in de werking van sommige gemeenten.

een lokale stem:

"Voor mij maar 1 krachtige boodschap: de Vlaamse overheid zou via de netbeheerders en Vito een realtime CO2-uitstoot tool moeten creëren met voorlopige cijfers.

De huidige gang van zaken (VITO-tool met 2,5 jaar vertraging) is niet meer te verantwoorden in 2016.

De technologie bestaat al en is geen raketwetenschap:

<http://www.mechelen.be/6283/content/21141/dashboard-klimateutraal-vandaag.html>

Ook wij met onze streek gaan duizenden euro's investeren in deze tool, terwijl dit niet zou moeten en alle burgers van het land recht hebben op deze kennis.

3.3 De gemeente ontzorgt. Doe recht aan het ontzorgingspotentieel van lokale besturen

Ontzorgen is een essentieel corollarium van normen en premies. Als burgernabij bestuur hebben gemeenten hier heel veel te bieden aan burgers, maar ook, voor die lokale besturen die dat op zich willen nemen, aan bedrijven, organisaties, scholen, verenigingen van medeëigenaars ... Bovendien blijkt op het terrein dat maatwerk noodzakelijk is (situatie van de woning, gezinssituatie ...).

Diverse gemeenten en streekintercommunales hebben projecten lopen waarbij zij de burger e.a. ontlasten van allerlei technische, administratieve, financiële en juridische

bekommernissen, in het bijzonder bij gebouwrenovatie. Zij zorgen hierbij voor het inzetten van zoveel mogelijk lokale en regionale krachten (bouwsector, sociale diensten, SVK's, ...). En zij kunnen zorgen voor een 'single point of contact', één vertrouwde contactpersoon voor de betrokken burgers e.a. doorheen de trajectbegeleiding.

Erken, daar waar gemeenten die ontzorgingsrol opnemen, in de eerste plaats hun rol.

En vergoed hen hiervoor, met name daar waar een aanpak over heel Vlaanderen aangevat wordt zoals bv. bij collectieve renovatie. Daar waar gemeenten die rol niet op zich nemen, kunnen anderen dat doen.

Vlaanderen plant periodieke oproepen voor collectieve renovaties en zou die taak toewijzen aan de netbeheerders. Daarbij zouden renovatiebegeleiders worden aangeduid. Bij deze en andere cases valt inspiratie te halen in de werkwijze bij de energiescans: het was/is aan elke gemeente om te bepalen wie de energiescans uitvoert, mits die aan bepaalde voorwaarden voldoet. Dat kan zijn: 1) eigen gemeentepersoneel, 2) derden daartoe aangeduid door de gemeente, 3) de distributienetbeheerder (of, zou een aanvulling kunnen zijn, derde partijen aangesteld door de netbeheerder). De opdrachtgever krijgt een vergoeding.

3.4 De gemeente ontzorgD. Ontzorg of versterk de lokale besturen.

De behoeften van de gemeenten qua niet-financiële ondersteuning zijn zeer divers, alnaargelang hoe ver de gemeente zelf staat met haar klimaatbeleid. Is de gemeente nog bezig haar eerste energie-actieplan of klimaatplan en CO2-inventaris op te stellen? Is ze nog maar pas begonnen met de uitvoering? Staat ze al ver met diverse acties met hoge ambitie en heeft ze al veel kennis verworven en specifiek personeel ingezet? Het is zaak via een gedifferentieerd aanbod te zorgen voor een antwoord op de uiteenlopende behoeften. Groot is de vraag van vooral kleinere gemeenten naar menskracht en kennis.

We maken hierbij niet speciaal een onderscheid tussen acties voor het eigen patrimonium en het klimaatbeleid m.b.t. het publieke domein, de bevolking, bedrijven e.a. De ondersteuningsbehoeften verschillen er niet fundamenteel.

Niet minder dan aan financiële steun hebben veel gemeenten nood aan een professionele **trajectbegeleiding** op verschillende vlakken. Men wil een adviesverlener of iemand die het project of de actie concreet begeleidt. Hiermee bedoelt men niet de soort "algemene begeleiding", basic op weg helpende begeleiding, waarin die diverse instanties al voorzien, maar "echt technisch en praktisch", "zodat het warm water niet telkens opnieuw uitgevonden moet worden".

Bv. om grondige energiebesparende ingrepen voor te bereiden, op te starten, op te volgen... (coördinatie en uitvoering van nodige haalbaarheidsstudies, regeling financiering, opvolging...).

Misschien hebben sommige gemeenten te weinig weet van het bestaande aanbod van o.a. de netbeheerders. Maar ook zou volgens sommigen deze capaciteit kwantitatief of qua op maat service en diepgang best wel een tandje mogen bijsteken.

een lokale stem:

We durven nog eens te pleiten voor (...) het aanwerven van een aantal zeer deskundige trajectbegeleiders bv. regionaal voor de gemeenten - maar dan ook op maat (geen copy/paste verhaal) van die gemeenten (...)

Enkele voorbeelden waarvoor wij staan (...) (en waarvan denk ik uit het verleden blijkt dat het aanbod op heden (via allerhande kanalen) niet tot voldoende resultaat leidde:

- *Energie-coaching van een 10 tot 15 tal bedrijven (de komende 5 jaar)*
- *Mobiliteitsscan bij een 5 tal bedrijven*
- *Totaalproject met de 4 basisscholen rond duurzame mobiliteit*
- *Energieadvies aan huis (voor particulieren met plannen) en begeleiding bij de uitwerking van acties*
- *Diverse acties (switch steenkool/stookolie naar duurzamere brandstof vb. aardgas; integratie hernieuwbare energie).*

Eén van de manieren om dit aan te bieden zou ook kunnen zijn een expertenpool met medewerkers van (ook) privé-bedrijven, die niet opgesloten zitten in territoriale omschrijvingen maar vlot wendbaar kunnen ingezet worden over heel Vlaanderen. Misschien kan inspiratie geput worden uit het project herbestemming van kerken waarbij gemeenten een haalbaarheidsonderzoek kunnen bestellen binnen een raamovereenkomst van Vlaanderen; een ander voorbeeld is dat gemeenten binnenkort via een raamcontract van Audit Vlaanderen doorlichtingen van de eigen organisatie op het vlak van interne controle zullen kunnen aankopen.

Zaken die in mindere of meerdere mate al gebeuren en waar verder kan worden op ingezet, inzonderheid door de streekintercommunales, provincies of de VVSG, soms door een gemeente zelf, of voor sommige zaken door de Vlaamse overheid:

- aanreiken van ideeën, praktijkvoorbeelden, vormingen;
- groepsaankopen voor inwoners.
- groepsaankopen voor gemeenten, georganiseerd door een centrumstad, een streekintercommunale of een provincie (zonnepanelen, isolatie, elektrische fietsen ...); raamcontracten van de Vlaamse overheid, mits ze klimaat/duurzaamheidscriteria hanteren.
- aanbieden van projecten/campagnes waarop gemeenten kunnen intekenen, kant en klare acties waarop de gemeente kan aansluiten, met een draaiboek.
- projecten en campagnes die aanslaan bij bepaalde lokale besturen opnemen op een algemeen Vlaams niveau en beschikbaar stellen voor de andere besturen om in te stappen.
- tools voor CO2-impactberekening.
- hulp in de zoektocht naar Europese e.a. subsidies;
- voorbeeldcriteria voor besturen die verder willen gaan dan de wettelijke norm.
- op maat advies bouwen van o.a. provinciale steunpunten duwobo.
- bestekken en op maat advies over duurzame aankopen en overheidsopdrachten (Steunpunt Duurzame Lokale Overheidsopdrachten).

We herhalen dat deze ondersteuning zinnig geacht wordt maar dat er nood is aan meer op maat en professioneel (o.a. technisch) sterke begeleiding.

Niet zelden klinkt bij gemeenten nog de klacht dat architecten, studiebureaus, aannemers, projectontwikkelaars nog onvoldoende mee blijken met de nieuwe ontwikkelingen (al zal eerlijk gezegd het omgekeerde zich ook wel voordoen). Er zijn stellig bureaus die zich net wél toeleggen op duurzaamheid, maar hoe talrijk zijn zij?

Ook kennis over hoe menselijk gedrag soms door ogenschijnlijk futiele maatregelen significant CO₂-verminderend wordt ('nudge'), is nuttig. En het verspreiden en doorvertalen ervan naar de praktijk op ook het lokale niveau. Sommigen opperen dat hiertoe een 'behavioral insights team', naar het voorbeeld van het Verenigd Koninkrijk, op Vlaams niveau wenselijk is. Voorbeelden van maatregelen die het verdienen te worden uitgetoetst: op de energiefactuur de gemiddelde factuur van een vergelijkbaar gezin weergeven, bij renovatie-ontzorging aanbieden om desgewenst de zolder op te ruimen, bij vernieuwing van een elektriciteitsleveringscontract de groenste energie als de standaard keuze plaatsen, in de communicatie doordacht kiezen voor een 'u gaat geld verliezen' versus een 'u kan er geld bij winnen'.

De VVSG heeft van in begin met het Vlaams Netwerk Burgemeestersconvenant gemikt op basisondersteuning vanuit onder meer de streekintercommunales. Ze meent dat een streekdynamiek, een bottom-up beweging vanuit een niet te groot aantal vrijwillig samenwerkende gemeenten, extra kans maakt op volgehouden dynamiek, mits er complementaire steun is vanuit bv. provincie, Vlaamse overheid, VVSG

Het ware wellicht nuttig een interbestuurlijk klimaatoverleg op hoog, overkoepelend niveau op te richten, complementair aan het eerder genoemde expertisepplatform. Vlaamse overheid, lokale besturen en provincies kunnen daar de krijtlijnen van het gedeelde beleid afstemmen.

3.5 Weg met wettelijke belemmeringen of lacunes. Pas de Vlaamse wetgeving aan, c.q. bepleit federale aanpassing.

Onderstaand lijstje is niet exhaustief, maar noemt enkele belangrijke voorbeelden.

3.5.1 Lokale hernieuwbare energie voor en door de mensen

Ruim alle belemmeringen op voor collectieve investeringen in (en onderlinge verkoop van) lokale hernieuwbare energie zoals gedeelde investering in zonnepanelen, lokale eigendoms participatie in windmolens, verwarmen op basis van lokale houtsnippers ...

Neem reële lokale *financiële* participatie (andere dan wat inspraak-participatie) van gemeenten en burgers mee in elk initiatief van hernieuwbare energie, ook pakweg zonnepanelen langs het spoor. Moedig dat wettelijk, beleidsmatig en communicatief actief aan. Hetzelfde geldt voor de huidige scheefftrekking van lusten en lasten van windturbines.

3.5.2 Regelluwe ruimte

Op geen enkel bestuursniveau bloeien er zoveel diverse klimaatacties als in de gemeenten. Ze zijn vaak de laboratoria en experimenteerruimten voor nieuw beleid. Kleinschalige

waterzuivering, groepsaankopen, extra voorfinanciering van leningen voor zwakke doelgroepen, deelauto's, aankoop van voertuigen en toestellen op hernieuwbare energie, betaalbaar energiezuinig witgoed voor zwakke groepen ... talloze lokale projecten waren telkens weer de innovator, waarop Vlaams beleid dit mettertijd incorporeerde tot centraal Vlaams beleid. Die dynamiek van vernieuwing verdient alle ruimte.

Het is daarbij ook noodzakelijk dat er een kader wordt uitgewerkt voor het opzetten van experimenten (regelluwe ruimte) waarbij innovatie (technologisch, sociaal-maatschappelijk ...) in een samenwerkingsverband met diverse actoren (Vlaamse overheid, gemeenten, kennisinstellingen, bedrijven, verenigingen, burgers) gemakkelijk kan ontstaan.

3.5.3 Integratie energie- en woonbeleid

Mensen hebben vooral nood aan ontzorging ("wat is in mijn situatie de juiste keuze en wie begeleidt mij bij de implementatie ervan"). Op dat vlak is er nood aan een integratie tussen het woon- en energiebeleid (normerend), de stimuli daartoe van de Vlaamse en federale overheid (belastingen, btw, premies, wooncode) en de rol die vooral de lokale overheden kunnen opnemen om mensen effectief aan te zetten deze stimuli te benutten (ontzorging). Ook naar bv. huurwoningen kan Vlaanderen via haar instrumentarium een stimulans betekenen waarbij lokale overheden deze doelgroep beter zouden kunnen bereiken en begeleiden (ontzorgen).

3.5.4 Vernieuwbouw

Schep een kader om renovatie van woningen af te wegen tegenover sloop en vernieuwbouw, ermee rekening houdende dat kwalitatieve verdichting noodzakelijk is. Het via allerlei stimuli aanzetten van mensen om hun woning te renoveren en energiezuiniger te maken bestendigt de huidige stedenbouwkundige situatie maar kan de invulling van toekomstige noden hypothekeken (lockin).

3.6 Financiële middelen

De vragen van gemeenten om financiële steun zijn zeer consistent als vraag tout court, maar nogal divers in hun reikwijdte. Gaande van financiering van een klimaatambtenaar, per gemeente een subsidie-enveloppe voor allerlei lokale acties, over "Hoe meer subsidie, hoe hoger de kans dat de gemeente iets zal ondernemen", tot een enkele gemeente die slechts zeer beperkt vraagt om financiële hulp.

3.6.1 Impulssubsidie

Hoe men het ook draait of keert, lokaal klimaatbeleid vraagt financiële en personele inspanningen. Die kunnen op termijn dan wel heilzaam zijn, in het hier en nu wegen ze op het lokale budget. Zelfs (vooral?) voor voorlopers is het moeilijk. En lokaal, net als Vlaams, klimaatbeleid zit zeker nog niet op kruissnelheid, impulssubsidies zijn hier gepast. Lokaal klimaatbeleid helpt ook Vlaams beleid (en Europese engagementen) concreet realiseren. Op een Vlaams-Brabantse klimaatop in 2015 oordeelde een panel van vier burgemeesters van

diverse politieke partijen dat Vlaanderen de gemeenten slechts erg matig tot hulp is in hun klimaatbeleid, financieel of anderszins.

Het is niet evident een mechanisme te ontwerpen dat de gemeenten financieel ondersteunt en tegelijk eenvoudig is. Men laveert bovendien tussen "elke gemeente krijgt een som geld en doet daar 'iets' mee" en "een handvol, minutieus verantwoorde en gemonitorde superprojecten slurpt alle middelen naar zich toe".

We maken hierbij niet speciaal een onderscheid tussen acties voor het eigen patrimonium en het klimaatbeleid m.b.t. het publieke domein, de bevolking, bedrijven e.a. De ondersteuningsbehoeften verschillen er niet fundamenteel.

Enkele vragen of voorstellen:

- focus op acties met de meeste CO2-impact. Het is goed dat gemeenten tal van lokale acties organiseren of faciliteren, maar het is niet per se opportuun dat allemaal vanuit Vlaanderen van middelen te voorzien. Het moet (vooral) gaan om het binnendringen in de 'harde' sectoren zoals gebouwen, mobiliteit, publiek domein (bv. verduurzaming van investeringen in gebouwen, fietsvoorzieningen).
- gebruik dus CO2-reductiedoelstellingen als (mede-)bepalend criterium. Zorg voor een betrouwbare, vergelijkbare berekeningsmethode van CO2-impact van bepaalde maatregelen. Hanteer ook de verbetering van de situatie van zwakke doelgroepen als complementair criterium.
 - Hierin wordt best een onderscheid gemaakt tussen maatregelen (1) op niveau van de eigen organisatie (eigen patrimonium en voertuigen e.d.), en (2) het bredere lokale klimaatbeleid (burgers ontzorgen bij renovaties, fiets stimuleren, enz.). Maatregelen onder (1) hebben immers een relatief kleine directe klimaatimpact, maar de voorbeeldfunctie weegt er door.
 - Kan ook een aanvullend criterium zijn: dat een project theoretisch onderzoek toetst aan de praktijk of de brug maakt van onderzoek naar markt, of bijzonder voorbeeldstellend is voor andere lokale besturen.
 - Ook criterium (voor extra subsidie?): v  rder gaan dan de wettelijke normen.
- focus vooral op acties die mikken op menigvuldig bereik eerder dan één ad hoc ingreep. Zo ook acties gericht op een wijk of bouwblok.
- financier onder meer begeleiding van voortrajecten en trajectopvolging (cf. supra 'de gemeente ontzorgD).
- steun ook campagnes/projecten die al in een zekere graad van standaardisering kunnen gegoten worden, die haalbaar zijn ook voor gemeenten die minder ver staan of over minder personeel en middelen beschikken, en waarop elke gemeente dan kan intekenen;
- hele investeringen financieren lijkt niet zo haalbaar en is niet van elke gemeente de vraag, maar financier bv. het voortraject van technische, juridische en/of financiële advisering. Voor veel gemeenten is net d  t een drempel, omdat ze de noodzakelijke knowhow moeten inkopen. En financier dan eventueel aansluitend een beperkt percentage van de (extra klimaatgerichte) investeringskost.
- biedt een extra aan voor intergemeentelijke samenwerking. Niet alle maar vele kleinere gemeenten vinden het klimaatbeleid een enorme opgave. Bundeling van dynamiek en krachten bevordert totstandkoming van lokaal-regionale kennis en competentie.

- diverse klimaatgerichte subsidies of fiscale maatregelen gelden voor particulieren en bedrijven, maar niet voor gemeenten. Overweeg daar de lat gelijk te leggen.
- relateer dit aan ondertekening van het Europese Burgemeestersconvenant (en zijn opvolger 2030), dat zorgt voor een door Europa verzorgde controle met minimale paperasserij en een integrale gemeentelijke klimaatvisie;
- differentieer naar enkele categorieën van gemeenten, om de kritiek te vermijden dat alle middelen anders naar één bepaalde categorie van lokale besturen zou gaan.
- overweeg een onafhankelijke expertenjury, met raadgevende stem vanuit gemeenten, provincies en gewest;
- zet een lang tijdspad uit, over de lokale en Vlaamse legislatuurgrenzen heen, geen kanaal van pakweg een paar jaar; maar voorzie in een periodieke bijsturing;
- overweeg te werken met een oproep, jaarlijks of halfjaarlijks;
- hou de procedure kort opdat zo snel mogelijk kan ingespeeld op lokale opportuniteiten;
- niemand zit te wachten op uitgebreide administratieve rompslomp;
- Overweeg tenslotte: waarmee zullen we het meest CO₂-vermindering halen en waarmee zal de private markt het snelst de omslag maken, door elke gemeente op een bepaald niveau te willen krijgen? of door elk op zijn eigen tempo te stuwen naar vooruitgang, en bij voorrang diegenen die de grootste sprongen willen maken?

Diverse gemeenten tonen dat projecten zichzelf kunnen terugbetalen (projecten van bv. LED-verlichting zijn bekend, ze zijn weliswaar ook relatief gemakkelijke quick wins). Hoe dan ook, ook hier is er soms nood aan financiële steun in het voortraject, het opstellen van de 'businesscase', het inwinnen van professioneel advies of een second opinion.

En niet alles verdient zich financieel zomaar terug. Ontzorging is noodzakelijk maar brengt belangrijke kosten mee, inzonderheid t.a.v. zwakke doelgroepen.

3.6.2 Private middelen via rollend fonds. Leningen.

Subsidies geven aan particulieren resp. aan gemeenten, is één ding. Maar gelet op de grootte van de uitdagingen en de budgettaire toestand van de overheden kan alléén de private markt het financieringsprobleem oplossen.

De gemeenten Antwerpen, Gent, Leuven, Sint-Niklaas, Kruibeke, de intercommunale IGEMO, de provincies West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, het Vlaamse departement Leefmilieu, Natuur en Energie hebben in samenwerking met enkele private partners eind 2014 een werkgroep opgezet. Dit resulteerde in de ontwikkeling van een model voor de financiering van lokale klimaatplannen, waarbij klimaatplannen met in hoofdzaak private middelen worden gefinancierd. Op deze wijze kunnen zowel economische relance als het behalen van de klimaatdoelstellingen gerealiseerd worden, zonder de (lokale) overheidsbegroting te bezwaren.

En de stad Antwerpen ontwierp in samenwerking met betrokken privébedrijven een model om voor gebouwen binnen de *tertiaire* sector (kantoren, kleinhandel) en de lichte industrie tot

energetische oplossingen te komen, gedragen door private middelen en via een digitaal platform dat de sector deels 'ontzorgt'.

Het wordt tijd dat Vlaanderen dit soort initiatieven, of toch de werkwijze die ermee beoogd wordt, op een breder Vlaams niveau tilt en also kansrijker maakt.

En voorbeelden van lokale self-supporting acties (bv. Kruibeke) verdienen navolging. M.a.w. acties en projecten waarbij het lokaal bestuur er met partners probeert voor te zorgen dat de actie of het project geen of slechts beperkte gemeentelijke middelen vereist maar op een andere manier gefinancierd geraakt. Het hogergenoemde expertisepлатform kan hierin een rol vervullen.

De Vlaamse energieleningen zijn zeer belangrijk voor de kwetsbare gezinnen en moeten in de toekomst zeker blijven bestaan. Er zijn hierover een aantal positieve voorstellen gelanceerd om dit instrument nog effectiever te maken. Maar er is zeker ook een nood aan innovatieve instrumenten om mensen aan de onderkant van de woonmarkt te kunnen helpen. Onder meer de Gentse pilootprojecten zoals Community Land Trust en Dampoort Knappt op kunnen hiervoor inspiratie bieden.

3.6.3 Prijs duurzame projecten

Gemeenten zeggen ons wellicht wel te zullen deelnemen aan, maar eigenlijk een koele minnaar te zijn van de aangekondigde prijs voor de duurzaamste gemeente/projecten, zeker in het licht van hun andere in deze nota vernoemde noden.

3.7 Communicatie

Benoem de klimaatuitdaging en de tijdelijke kosten, maar toon in één adem een positief toekomstvisioen, breng een positieve boodschap van verhoogde levenskwaliteit en van een gezondere economisch-financiële situatie op langere termijn. Draag dat keer op keer uit en wel als een gezamenlijk project van de hele Vlaamse regering en overheid, wars van ministeriële en ambtelijk-sectorale verkokering.

Er is nood aan een langdurige, doordachte communicatiecampagne, die gebouwd is op een lange termijn visie en samenloopt met korte en middellange termijn-doelstellingen. Een campagne die de gehele bevolking en specifieke doelgroepen positief meetrekt en die daardoor wederzijds versterkend is met lokale actie. Energie en klimaat zijn al te veel louter in het licht gekomen als bedreiging en als kostenverhaal.

3.8 Aanvullend nog

Vlaamse financiële tegemoetkomingen voor sociale huisvesting, scholen, rusthuizen, SVK's... moeten aangepast zijn aan de eventuele meerkosten van energiezuinig bouwen of renoveren.

De grote uitdaging is de bestaande bebouwing. Om ook de bestaande woningen gradueel te laten evolueren naar toekomstbestendige woningen, is er nood aan een energieprestatienorm bij grondige renovatie.

Een koppeling tussen de waarde van de woning (of de huurprijs bij huurwoningen), het K.I. en de energieprestatie van de woning kan als stimulus dienen om zowel de kwaliteit van de bestaande bebouwing als de energieprestatie ervan te verbeteren. De overheveling van de woonbonus van het federale naar het Vlaamse niveau biedt hiertoe een grote kans. Het EPC kan daarbij een nuttig instrument zijn, op voorwaarde dat daarbij wordt afgestapt van de louter theoretische benadering van de energieprestatie van de woning, maar dit een instrument wordt dat ook rekening houdt met het reële energieverbruik. (Uit een EPC-berekening kan bijvoorbeeld het advies volgen dat het rendabel is de gevel te isoleren, terwijl dit voor een gezin dat al zuinig met energie omgaat en waarbij de energiefactuur dus in realiteit veel lager is dan de EPC-berekening aangeeft een investering betreft die zich pas over 40 i.p.v. over 20 jaar terugverdient. In deze situatie zijn er andere meer zinvolle investeringen aan te raden om de woning naar klimaatneutraliteit te laten evolueren.)

4 Hoe worden lokale besturen het best ondersteund in het realiseren van klimaatdoelstellingen binnen hun eigen activiteiten en patrimonium?

Zie supra.

5 Heeft de VVSG een idee over de uitwerking van een eenvoudig systeem en instrument om gemeenten te ondersteunen in hun klimaatbeleid? Wat kan geleerd worden uit de ervaringen met de burgemeestersconvenant?

Zie supra.

VVSG-contact: Alex Verhoeven, alex.verhoeven@vvsq.be